

ARANTZAZU- EUSKALERRI

"ARANTZAZU" POEMA

AINTZIN-SOLAS.

Poema batean, yaramonik egin gahe pasa ez diteken arlo bat ba-da: bere batasuna. Gure onetara etorriaz, A. Mitxelenaren poema onek ba aal du batasunik? Au da lan onen zeregiña, eta onatx nire eritzi apala.

1. Leen-aldia. Eusko erdi-aroa arantz-onatz dabilkigu, izar gidaririk ez baitu. Leenen-aldiak Aro onetako euskal-ibillerak dagerzkigu. Azkenik, Errodrigo dator bere "Arantzan Zu?" ezpañetan duela, eta berealaxe leenen ermitagintza.

2. Bigarren-aldia. Askotan esana da "Arantzazu Euskal-Kalbario" eta kondairak ere berebat diosku. Arantzazuren "Kalbariotza" au dugu bigarren aldiaren muiña. Poemaren zati oni "bigarren ermitagintza" deitu diot.

3. Irugarren-aldia. Azken aldi au "Eusko-Gogoan" argitaratu zuten, 1955'gn urteko azken zenbakian. Benetan biotz erdiragarri! Bera irakurtzean, negar-malkotxo batez iges ere egin zidan niri beintzat... Lan onetarako ez dut gogoan izan irugarren aldi au. Bera argitaratu aurretik idatzia bainuen. Nik, "bigarren ermitagintzaren" yarraipena edo "gaurko ermitagintza" esango nuke.

Nire lantxo apal au A. Mitxelenaren poema irakurtzeko bide-lagun ona gertatzen bazaizue, bapo naiz. Ola izan dedilla.

I. EUSKO ERDI-AROA.

Arantzazuk gure errian izan duen garrantzia ikusteko, agerkuntzak aurretik daramaskin mende-yokaerak ezagutzea bear-bearrekoa dugu. Ikus dezagun, ba, gure erdi-aroak zer aurpegi derakuskigun.

Berrionaren leenengo mixiolariak gure lurrera eldu ziranean, sekulako arrera zitala egin omen zieten gure a-sabek. Bai gaitza euskaldun aien kristaugintza! Kanpotik baziran ere euskaldun aien izakeran sasi-yainkokeriak siñeskeri asko itsatsiak zituen. Andik gizaldi batzuetara, siñeskeri ok berpizturik ta indartsu agertzeko, baten batek egur igarrari sua urreratzea aski izango da. Onela yaioko zaigu sorginkeria bere egite deabru eta lotsagarriekin.

Ta sasiyainkokeri berri au zer da ta mundik etorri zitzagun? Ona A. Luzuriagak zer dion: Prantzitik etorri-riko Endo xeritzan bat izan omen zan leenen sorgin-buru. Au bide, Naparroko Baztan ibarrak izan zuen Akelarre ospetsuena: Zugarramurdi.

Sorginkeria ez zan Euskalerrikoa bakarrik, ez; ia sartaldeko Europa guziak berekin zuen gaitz au. Ala ta guziz ere, gure lurraldean ugarixeagoak eman zituen azi txar onek. Ikus: larunbat illuntzetan izan oi zituten sorgiñek euren batzarrek. Akelarreetan deabrua agertzen omen zitzaien eta berari egiten gurketarik naskagarrienak. Akelarrera zetosen sorgingai guziek Yesukristori uko bear zegoiten. Sorgin batzarra dantza lizun batekin bukatzen zan. Sorginkeria zan Euskalerrian yaun ta yabe. Au ikuskizun negargarria!

Eta poemak zer dio onetaz? Elkarrizketa luzetro baten trebeki abesten digu orduko Euskalerraren egoera: euskal-fedea bidasti dugu. Erromes-bide makurrenean -yentil-arroa- gailurreruntz doa. Bai ibilketa latza! Arkaitz artean: alde batetik leize ezezagunak, bestetik malkor eldugaitzak, eta euskal-Siñesmena an doa izar gidaririk gabe:

"Jentil-aroko atzea, - erromes-bide luzea.

Erromes-bide luzean gora, - bidasti euskal-fedea.

Arbidearen luzea! - Jun-bearraren nekea!

Gaitzena, aiare, joan ta joan - ta azkena ez ikustea".

Lentxoago gidaririk ez zuela esan dut; baña onen bearrean ba-zuen lagun bat, eta nolako laguna! Marigaizto. Anbotoko Señora ta Aizkorriko sorgiña, bi izen ok ere ba-zituen. Marigaiztok onela die euskal-Siñesmen erromesari:

"Ez da Euskalerrin neri burua - makurtuko ez didanik, Bearko ik ere kristau-erromes; - aitor nazak ik ere, ik.."

Ta erromesak:

"Nik ez zaitut aitortuko - naiago nuke naiago,

Nere burua bertan amildu - zure mende lotu baño.
Aloña orretxen gallen - beste Andre bat sorturen.
Zure jauregi gezurrezkoa - oinpean Ark zapalduren".

Bai ondo somatu euskal-Erromesak Amaren etorrera;
baita Marik ere:

"Ammorro beltzak artzen du - ta an doa Mari su ta fu".

Euskal-Fedea ta Ama surrez-aurre ikusi diraneko-
an, Euskalerrik Erdi-aroa otxo ta aro berri bat asten du.

II. - LEENENGO ERMITAGINTZA.

Gaur-eguneko idazlan geienek tesi bat izan oi du-
te; gure poemarena beretsi nai badezu, ermitagintza esan be-
ar. Baiña zer da, ba, ermitagintza olerkariaren asmotan? Ona:
gure Erria garaia etorri zitzaionean, ez zan, egia esateko,
kristau-oituren eredu ain gardena. Bai zera! Ba-zituen ordu-
an gure Erriak beste yokaerak. Ermitagintzaren eginkizuna
erro gaizto auk barne barnetik ateratze izango da. Gero,
Euskalerrri Arantzazaturik, penitentzigille ikusiko dugu.
Azkenik, Iñigorekin, bere biotz-muñan euskal-odolez pil-pil
dituen Iñigorekin, Santu bikain eta lerdan ageruko zaigu. O-
natx Arantzazuko ermitagintza-miraria egiztaturik. Au da
'Arantzazu" poemaren muña. Ken poemaren izar gidari au eta
ara batasun eta bizitzarik gabe, illa.

Baten batek galdu dezake: bai ori dena ederra duk;
baiña Santutegiaren dizdirak Euskalerrrian orrelako zeriku-
sirik izan aal dik? Poemak baietz dio: Erri dena Amaren e-
sanera dagerkigu. Euskalerrriko Eliz-gizonak -Iñigo, Zumarra-
ga...-, itxas-gizon eta gudariak -Okendo, Elcano, Legazpi-.

Erriak ere ori bera digu: Kofradiak, erromesek, e-
ta azkenik, baita kanta-zarrek ere. Gaiñorontzeko Santutegi-
entzat ain urri izan diran erromantzeak, Arantzazuk ausarki
izan ditu.

Benetan euskaldunaktxoko ura beginini izan dute,
Amak dionez, an baidute beren euskal-Eliza:

"Nere euskal-seme askok - emen izango dute ostatu,
Izango dute ostatu eta - euskal-Meza non opaldu..."

Bai maitagarri ta goxo onelako Eliz-ostatuak! Au
da Arantzazuren zerikusia.

Arantzazuko Amak zer albiste ekarri zигun?
"Eidazu ermita bat - (esaten danori),
Ama-seme izango - gera-ta zu ta zi".

Ta ez arrizko ermitatzoa bakarrik, batez ere ari-
ma ermitagintza. Arri-ermitagintza arean gain goi-ermitagin-
tza zana ondo ulertu zuen Euskalerrriak:

"Zenbat gizaldi Aloñan gora - Birjiñaren esanera!
Ark esandako ermitagintza - alik oro egitera..."

Amak eskintza xamur bat zuen; nereas izango zera
zu; are Amatza Euskalerrri kuttunari eskiñia. Ordurarte, eus-
kaldunok Birjiña, Andra-Mari bakarrik omen genuen; baiña
Birjiña Bera etorririk, Ama agertu zitzaigun. Berak bigundu-
ko du gure garbi-aroa.

Pakea! Onezas ondo urri gure lurra egun aietan.
Au da Amak ekarri zигun leengo zer-doia. Euskalerrriko men-
di-ibarretan ba-ziran amaikakizo yaun-gastelu, gorrotoen ka-
bi ta suspertzaille. Anek nola sanpatu? Amak erri-aalgoa
indartu ta yauntxoak erriratu egingo ditu: ta miraria zer-
turik. Bates ere kofraditarren bidez egin zan paketze au;
Canboe ta Oñastarrak onak batu zituen. Aspaldian ukabilka
zebiltzan Murgi'tar Gartzai ta Garibai'tar Martin buruzagi-
ak onak besarkatarazi zituen.

Marigaizto! Aloñan ere ba-zuen Marik bere yaure-
gia: Gaiztozulo. Ama agertzean, leen esan dugunez, igesi joan
zan. Baiña ez zan dena orrekin bukatu, geroxeago Arantzazu-
tik irtengo dira mixiolariak, bere seme berrien errukiz,
Amatxok bidalirik. Prantses-euskaldunek orrelakorik izan
ez zutelako, andik gizaldi i'erdira ere oraindik barekin
zuten sorginkeria. Sendaketa ondo garratza suena: Gobernusk
bidaliko De Lancre zeritzan batek, odolmeta ikaragarriak
egin zituen euren artean: emakume, gison eta apaiz, danetari-
koak urkamendiratu zituen. Ama goño bat falta! Euskal-fede
erromesa miretsi ziteken, bai, Amaren agerkuntzan:

"Andra-Mari!, Ave-Mari!, - biotz minduaren sari..."

Parretxo izpi bat aterpe billa - miñez datorkizunari!"

III.- ARANTZAZU-KALBARIO.

Ermitagintzaren bigarren aroan sartu baiño leen,
goazen Aloñan-gora Euskalerrri ser egiten duen ikustera.

"Euskalerrin Arantzazu, gure Kalbario Santu...
Ona Arantzazu, euskal-Golgota..." Poema-zear orrelako asko
ageri da. Arantzazu-kondaira osoari euskal-odola mara-mara
baitario. Erri-erriak aukeraturiko Kalbario dugu; baiña A-
maren begiradaz gozatutako Kalbario. Garbi-arorako biderik
laburren eta egokienez Amarengana yeatea baita.

Euskalerrri Yesusen GORPUZGINTZA osatzen ari da,
BAITZA betetzen asi da yo ta ke santutasun bidean gora:

"Gizonak seilla batean - emakumeak bestean...
Artu pekatuen damu - Gurutze bana zamatu
Goi-errukia mereritseko - Arantzazura abiatu".

Berriro euskal-Fedea srrases dager. Baiña erabat
antzaldatur: orain elburu ezaguna ta Ama baten irriak gida-
ritzat baititu. Sorbaldan gurutze bat, ezpaitetan otcoitza,
begietan negar-malkoak, eta beti gora ta gora penitentzigi-
lle. Poemaren kanta-zear goien eta namitsuenak igoeran abes-
ten dira. Nolako ausnarketa goitarrak erromesarenak!

"Pagadiko itzala - bai etsen-leku yaukala!

Arnaska, iserdiz, aurrera, alare, - gure bidazti leiala",
goian baitu bere maitea,

"Amagana-arte, atsedeen-gabe, - presaka aurreratu-ala",
Maita-miñez, Amaren altzoaren irrikeraz doa, eta... Amarekin
topo egiten du. Erromesak biotza taupadaka, zoraturik diotza:

"Uste ez oneko amesa, - inñolaz meresi esa!

Betorkit, o bai, ordu onean - sure poza ta babesa,
Azkenersaño eraman zada - nere pasio nekeza".

Azkenik, Gurtzipizio gaitetik Arantzazu ikustean
biotzak ler:

"Yerusalen! Yerusalen! - Zeru ta lurrak bat emen".

Arantzazu-Kalbario emen uzten badut ere, aintzi-
ñako Arantzazuk ba-ditu berelarrantzak: Gau-bijiliak eta
Euskal-Meza batez ere. Ok Inñigorekin egingo ditugu.

IV.- BIGARREN ERMITAGINTZA.

INIGO. Baten batek gure zaindariaren euskaldunta-
suna ukatu nai izan digu. Kataluniar omen da alajañetan! Ba-
ña onoko oni A. Salbatorek ederki diotza: "Euskalerritik
"konbertituta" irten zan ezkerre, Katalunian itxoitzen egote-
ak ezer gutxi esan nai du aren euskaltasuna ukatzeko"...

Iñigok berak emango digu erantzunik sendoena:

"Betiko gogoan eramango dat - nere Euskalerrri maitea,
Nere Euskalerrri maitea eta - Arantzazuko Fedea,
Arantzazuko Fedea eta - gaur gaueko mesedea..."

Erromatik idatziriko gogartesk dituzu.

Euskaldan badugu, Arantzazutar ez gutxiago: Arantzazuk indartu zituen bere Santutasun-asmoak, Arantzazuko Anak artu zuen bere garbi-zifitza. Eliza artan Yaunagandik ardietsiriko grazia ondo gogoan duela, digu berak.

ALKARRIZKETA: Loiolako zalduna Arantzazura Errege-gauerako eldu zan. Agi danez, gau ontako bijilia berezienetakoa zan. Bijili aukeratu zanean, zigorkatzen eta abesten igarotzen ziran. Iñigo eldu zanean, euskal-Fede bidartia gau-bijilia astera zean. Gurutzea sorbaldaturik, aintziñako pekatuak ordaintzen, leengo Garbikuntzari bukaera ematen:

- "Ermitatko bat eizazu eta - nerea izango zera zu".

- "Zure esakaria, zure eskeñia - gaur-gauetz zertu nai dugu".

Emen eta gau onetan ezagutu dira Euskal-Fedea - erri penitentzigillilea - ta Iñigo, bere Santua. Iñigok badiu bere asmoak; baiña oraindik ain ezezagunak:

"Lastargi-su bat, San Juan-su bat - Gau illunean piztua
Dugu onako gau-bijilian - Euskal-Fede gogatsua.

Onen argira, gure Iñigoren - Santutasun-elburua
Egun-abartzen, zeru-gorritzen - argiagotzen dijua..."

Euskalerrri Amari otoitzka diardu:

"Gogo dizugu biarko Mezan - gere buru opaltzea.

Opaltzaille bat, Santu bat - bear artarako guk ordea..."

Eta une zerutarra!, elkar ezagutu dute:

"Iñigo Santu Loiolakoa: - Euskal-Eliza osazu,
Euskal-Eliza osa dezagun - bitarteko nai zaitugu"...

Iñigok, arloaren astuna ikusiarren, kementsu:

"Zure ta Nere Euskalerrria - nekalkide emen daukazu.

Anaiak ditut. Egin nazazu - Erri santu onen Santu..."

Au da Arantzazuko komdairaren unerik gorena, au euskal-ermitagintzaren gallur lleñurutsuena, au BAIETZ bikaina..!

Iñigo ain adoretzu agertu bazaigu ere, izan zituen

bere zalantsak, bere burua sin arlote ikusten baitzuen. Baiña ara Amak zer:

"Jesukristoren banderarekin - mandura zoazkenean,
Oroi Erria, bere gomutaz, - indartsu senti zaitean".

Leengo ermitagintza Euskalerrik beretzat bazuen, bigarrena mundu guziarentzat du. Euskaldunok an goaz gure santuekin: Iñigorekin luterotarren aurka, Xabierrekin Indiara, Martiñekin Yapona, Zumarragarekin Ameriketara.

Euskal-mixiolari, Santu ta gudariak oro Euskal-Meza egiten doaakigu eta Meza-eskintzako lurrin bigunarekin Euskalerrri zeruratzen.

Amak "pozaren parre eztieta ezpaitan" duela au dasaigu:

"Ene Euskalerrri, txit enetxo: - nere-nerea zera zu!!
Ermitatxo ein didazunez - seme zaitut, Ama nazu!!"

Eta guk:

"Ama zaitugu, seme gaituzu, - Iñigo degula buru!
Zer geran iñork balesa, auxe: - Loiola-Arantzazu!"

Ei itzetan au dugu Arantzazu: Amatza semetzarako; ermitagintza semetzarako; semetza Amatzarako. Baiña gogora dezagun olerkariaren au:

"Etengabeko ermitagintzan - Euskal-Eliza ari degu.
Biziartean, ondo dakigu, - orrek bukatzerik ez du".

Orregatik guk ere ba-dugu gure eginkizuna, darraiogun gure Erriari, biotzean maitasun-garra ta ezpaitan abesti ezagun ura:

"Zuk zer dezu, ARANTZAZU?
ames-kabi, erti-leku. ?
EUSKALERRIA oso-osorik
kantari dijoakizu".

Iturriotz'tar Iñaki. (ofm)

Erri-Berriko (Olite) filosofari.